

КТАМОРО

3 • 2002

Романо чгаворікано журнало

СОНЕЧЧКО

Дитячий ромський журнал

Юний друже!

Ти вже багато чого знаєш, прочитавши два номери "Кгаморо" ("Сонечка"). Здійснив подорож в історію свого народу, дізнався про його символи - прапор, гімн, двох великих поетів - українського - Тараса Шевченка і ромського Міха (Михайла) Козиміренка, ознайомився із їхніми творами.

Свій світогляд значно розширив, побувавши у далекій Африці, де поруч із аборигенами дружно живуть роми та інші народи.

Тобі стануть відомі ще нові сторінки історії давніх часів, а також новітніх, імена тих, хто творить для тебе театральні вистави, співає, танцює, дає концерти, бо музика, пісня завжди були і є у крові ромів.

А тепер вітай вірного друга у годину дозвілля - третій номер "Кгаморо" ("Сонечка"). Щастя тобі у цій зустрічі!

Редакція
"Кгаморо" ("Сонечка")

Драге амала!

Гу аба бут джанес, гїнадан (егендял) дуй (номера) "Кгаморо". Кердан гейлан анде ія песке народоске, джанглян пал леске символи - гаства (прапоро), гімно, дуен баре поети - Українське - Тараса Шевченко ай романо Міха Козиміренка, пїнджарділан лєнгє скїріме бувтенца.

Песко лумако дікгібе май баро керділас, кана сомас анде Африка, кай пашес ле аборигенами кетане дживен о рома ай кавер народи.

Туке авла пїнджарде май бут невіпе анда історія долмутані (чирлатуні) врама, ай нейве, анава кодолен ко керел туке театральні вистави, гїлявел, ктелел, ай ден концерти, е музика е гилі мїндик сас андо рат ле ромєнгє.

Аканак драгостисар чаче амалес - трито номеро "Кгаморо". Бахт туке те дікгас аме!

Редакція "Кгаморо"

Ромський дитячий журнал
"Кгаморо" ("Сонечко") № 3, 2002р.
"Кгаморо" ("Сонечко") публіцистично-інформаційний журнал для дітей молодшого шкільного віку. Рекомендовано для позакласного читання.
Свідоцтво № 239 від 9 січня 2002р.

Засновник - Асоціація ромських громадських організацій "Єкгіпе" ("Єдність").
Видається при підтримці фонду МАТРА (Голландія).
Авторські права застережені.
Редакція: Шеф-редактор Аладар Адам

Редактор Юліанна Зейкан
Художник Тетяна Петричко
У випуску брали участь Євгенія Навроцька, Ернест Вучко
Комп'ютерний набір
Світлана Шушко
Переклад на ромську мову Аладар Адам

Адреса редакції
"Кгаморо" ("Сонечко")
88007 м. Ужгород,
вул. Дунаєвського, 18
тел./факс: (03122) 3-21-59

Тираж - 1000 екз.

СПИНИЛИСЯ ПЕРЕПОЧИТИ, КОНЕЙ НАПОЇТИ

Згідно легенди, записаної журналістом Рахівської районки Валерієм Кальком, близько п'ятдесят років тому із Словаччини у розмальованих кибитках на Устеріки (околиця Рахова) прикочували сім'ї: Рошташів, Ковачів і перед урочищем Тишора спинилися перепочити, коней напоїти. Після перепочинку, можливо, перемандрували б і далі, але трапився нещастя. Випадково втопилася тут їхня улюблениця восьмирічна дівчинка Анжеліка. Поховали її на березі Тиси, саме там, де річка зароджується від злиття Чорної та Білої Тиси. І вже не могли піти звідси і залишили могилку...

Побудували хати і стали осіло жити.

Колесо сонечка висіло над Карпатами, коли одинадцятилітня Марійка, п'ятикласниця, донька біровки табору Гаяни Рошташ знайомила із своїми друзями. У таборі 250 дітей. На жаль, школу відвідують хіба що понад півсотні хлопчиків і дівчаток. Двоє вчителів і лише сім букварів. Навчаються в першому і другому класах, але хочуть, аби був і третій клас.

- Під час канікул ми збирали угоди, малину. Дев'ятилітній Дмит-

ро Рошташ із хлопцями ловив рибу. Допомогали і батькам у господарстві, - розповідала Марійка. - У таборі розмовляють трьома мовами: ромською, українською і румунською.

- Невже? - не зовсім вірю.

Дівчинка здигнула плечима й ми пішли до лаг табором. Вона повела мене у нове приміщення колишньої будови колгоспу, де будуть нові класи. У таборі не дають знати, як учитися. То говорила вчителька.

Назавтра нам поспішав хлопець, до родини якого хотіли зайти. Замок на дверях не дав. Юра Рошташ найстарший у родині (всіх шестеро дітей). Школку повернувся з Рахова, де працює. А батьки та брати й сестри - кожен при ділі, тобто роботи.

- Ми з нетерпінням чекаємо 1 вересня, - цими словами проводжали мене діти до рейсового автобуса. - Приходьте до нас на перший урок.

Андріана Гельбіг,
аспірантка Колумбійського
університету,
Спецкор "Краморо"
("Сонечка").

Ромський табір с. Росток Рахівського району

P.S. Дорогі діти! А що Ви знаєте про найвіддаленіший район Закарпаття - Рахівський. Напишіть нам.

ПРО КУЛЬТУРУ ПОВЕДІНКИ

Умій сказати - умій змовчати
Слово не горобець - вилетить - не піймаєш
Від теплого слова і лід розмерзає
Не той друг, хто медом маже, а той, хто правду каже.

ПАЛЕ ПАТІВАКІ КУЛЬТУРА

Джан со пгенес - джан те на пгенес
Ворба (лав) на чірікло - гурала - на худага
Анда тато лачо лав (ворба) ві о пгаго білььола
На кодо о амал, ко медага макгел, а кодо ко пгенел о чачіпе.

Котик і півник

Казку про котика і півника записала на Волині відома українська поетеса Леся Українка. Переклав її на ромську мову Міха Козиміренко (Михайло Козимиренко). Про цього відомого ромського поета "Сонечко" розповідало у першому номері. У другому номері вміщували початок казки. Тепер подаємо закінчення.

А в лисиці було чотири дочки та один син. То стара лисиця на влови пішла, а дітям наказала півника глядіти та окріп гріти, щоб ото вже, як вернеться, зарізати його та обпатрити.

- Глядіть же, - наказала, - нікого не пускайте. Та й пішла.

А котик підійшов під вікно та й заграв, ще й приспівує:

- Ой, у лиски, в лиски новий двір

Та чотири дочки на вибір,

П'ятий синко

Ще й Пилипко.

Вийди, лисе, подивися,

Чи хороше граю!

От найстарша лисичівна не втерпіла та й каже до менших:

- Ви тут посидьте, а я піду подивлюся: що воно там так хороше грає?

Тільки що вийшла, а котик її - цок у лобок та в писану кайстру! А

сам знову грає:

- Ой, у лиски, в лиски новий двір

Та чотири дочки на вибір,

П'ятий синко

Ще й Пилипко.

Вийди, лисе, подивися,

Чи хороше граю!

Не втерпіла й друга лисичівна та й собі вийшла, а він і ту - цок у лобок та в писану кайстру!

Так усіх чотирьох виманив. А синок Пилипко жде-пожде сестричок - не вертаються.

- Піду-но, - каже,

- позаганяю, а то мати прийде, битиме.

Та й вийшов з хати. От котик і його - цок у лобок та в писану кайстру! А потім почепив кайстру на сухій вербі, сам - у хату, знайшов півника, розв'язав, взяли вони удвох усю лисичину страву поїли, горщики-миски побили, а самі втекли додому.

Та вже потім півник довіку слухав котика.

Муца ай башно

Параміса пале муца ай о башно скірісардас пре Волинь пінджарді українсько поетеса Леся Українка. Пре тгодя ла пре романі чгіб о Міха Козиміренко. Пала пінджардо романо поето о "Кгаморо" розпгендя андо англуно само (номеро). Андо дуйто номеро сас англуні параміси. Аканак дас туменге о агор.

Ке гульпа (ровка) сас штар чайора ай екг чгаворо. Е пгурі ровка (гульпа) гейлас те родел хабен ле чгаворенге, ай пгендас ле чгаворенге.

- Дікген пала башно, ай татярен о паї анде піїрі, сар авава ай хаса лес.

- Дікген нікас, - на мукен андо кгер.

Ай гейластар, е муца пашилас паша фе-лястра ай забашадя гіляса:

- Ке гульпа, ке гульпа нейві удвара,
Штар чайора.

Панчто муршоро

Ай інке Пилипко.

Ававрі, гульпа, дікг

Че мішто башавав!

Е май пгурі чайорі пгенел цікне-

нге:

- Тумен бешен, ме джав дікгав: ко каде мішто башавел? Фері со гейлас аврі, е муца ла - цок андо чекат, ай шутас ла андо говно! Ай вов палпале башавел:

- Ке гульпа, ке гульпа нейві удвара,

Штар чайора.

Панчто муршоро

Ай інке Пилипко.

Ававрі, гульпа, дікг

Че мішто башавав!

Чі бірісардас аврі е дуйто гульпа ай гейлас аврі, ай е муца ла - цок андо чекат, ай шутас ла андо говно! Каде саворен хохадас. О чгаворо Пилипко ужарел-жукарел ле пгенен - ай вон чі авен.

- Джав-ві ме - пгенел, - традав лен анд-

ре, мійрі дай авла, ай марла амен. Гейлас аврі анда кгер. Ай е муца ві лес - цок андо чекат, ай шутал лес андо говно!

Пала кодо о говно шутас про баро шувко кашт (копачі), гейлас андо кгер араггя ле башнорес. О хабен ла гульпако са опре хале, е чара піїра са пгагерде ай денашле пенге кейре.

Пала кодо о башно шунелас патялас ла муцако муй.

Відомий і невідомий Микола Сліченко

Пінджардо ай най пінджардо о Микола Сліченко

Перші вистави, подібні до нинішніх, були вперше зіграні в Москві. Започаткувався згодом театр "Ромен".

Доброї слави зажив цей мистецький заклад, коли до нього прийшов здібний артист Микола Сліченко. З його іменем зв'язані постановки на циганські теми, ожили твори класиків, дійства

із сучасного життя. Згодом театр здійснив гастролі не лише по країні, але й за кордон, навіть у Японію.

З іменем народного артиста СРСР Микола Сліченка зв'язана ціла епоха в історії театру.

ЗАПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ:

Що таке театр?

Які світозані вистави поставив Сліченко?

Що ви знаєте про ромський театр в Ужгороді?

На світлинці: Микола Сліченко у виставі "Кабачок "Макрель" І.Ром-Лебедева

Англуне вистави, сас сар адесутне, сас англуне кгелде анде Москва. Керділас о театро "Ромен".

Лачі барі патів кердас о театро, кана ке лесте авілас о артисто Микола Сліченко. Леске анавеса керде постановка пре романе теми, опре вазде ле класикен, анде адесутно дживипен. О театро кердас бут гастролі на фері анде песко тгем, ай анде кавер тгема, ві анде Японія.

Ле анавеса народно артисто СРСР Микола Сліченко пранглас нес барі епоха історія театроско.

ПГУЧИПЕ:

- Со кадо театро?
- Саве лумаке вистави кердас о Микола Сліченко?
- Со тумен джанен пало романо театро андо Ужгородо?

Загадки

- Хто поруч іде, а сліду не лишає?
- Високо стоїть, одне око має, всюди заглядає?

Гаруде лава

- Кон паша туте джал, ай пасо мукел?
- Увчес тердьол, сі (гін) лес екг якг, саворо дікгел?

Караван в Європі

У попередньому номері, дорогі діти, ми розповіли вам про причини, що змусили ромів покинути Індію і кочувати спочатку країнами Середньої Азії. У середині XIV початку XV століть ромські каравани з'являються на півдні Європи. Нині це країни Болгарія, Греція, Югославія, Угорщина. Пізніше - вони мігрують у Францію, Іспанію.

Поява людей, які зовнішнім виглядом, одягом, мовою, вирізнялись від місцевих жителів, знайшла відображення у численних хроніках, літописах. Так, у Болгарії вони відомі з 1400 року. Німеччині - 1407 р, Угорщині - 1417 р. У Франції роми з'явилися під стінами Парижа у період Столітньої війни між Англією і Францією у 1427 році.

Роми займались торгівлею, ковальством, лікуванням і продажем коней, виготовленням металевих посуду. Були вони відомі, як чудові музиканти. Жінки ворожили по руді. Місцеві феодали спочатку радо приймали ромів, з наміром пізніше перетворити їх на залежних селян. Коли ж роми не корились, то їх почали жорстоко переслідувати. Тому роми змушені були селитися на околиці міст і сіл, вести свій уособлений спосіб життя. Проте вони зберегли протягом 300-річного проживання в Європі свою мову, культуру, традиції.

Караван анде Європа

Андо англоно номеро драге чгаворале, амен розпгендям туменге анда состе аме рома муклям е Індія ай вандруліндям англунес тгеменца анде Машкарутні Азія. Андо машкар XIV англуне XV берша романе каравани табори сас пре південно Європа. Аканак кадала тгема Болгарія, Греція, Югославія, Унґріко. Май палал - е ром міґрація керен анда Франція, Іспанія.

Е рома, кана авіле пре ленде сас шукар трамці ай ленгі чгіб. Катарутне мануша сас кавер кодо скіринас анде пгурані хроніка. Анде Болгарія е рома пінджарде сас 1400 берша. Анде Німеччина - 1407 берш, Унґріко - 1417 берша. Андо періодо шелебершенгеро маріпе ла Англіяса ай ла Франціяса андо 1427 берша.

Е рома соса ленас пен, бікененас, састяренас, ковача сас ле грастен бікененас, кернас анда траста саструне бувтя. О рома сас пінджарде बारे лавутара. Е ромня драбарнас пре васта. Фовроскере феодали англунес лошага акгарнас (вічинас) ле ромен, пало кодо каменас гой о рома те авен бувтярне мануша. Кана о рома чі каменас те керен бувті, лен зоралес маренас ай аврі анда гав траденас нашавенас. Анда кодо о рома міндик дживенас аврі ле гавеске. Ай ле ромен сас песко дживіпен. Анда кодо о рома 300 берша анде Європа чі хасарде пенгері культура, чгіб ай е традиції.

Рубрику веде Євґенія Навроцька

Країна гив і гір

У кожної країни є щось особливе. Недавно ми з дружиною побували у Швейцарії. Наша донька Ізольда, проводжаючи нас, просила: "Любі татусю і мамо! Привезіть мені в подарунок найцікавішу історію."

Пообіцяли з Лілею Євгенівною це зробити.

Мабуть, неможливо усе розказати. Та не знаємо чи ви, дорогі діти, чули оповідь про живого-живісінького ведмедя, який замешкав у живому куточку природи у Берні. Це величезне місто. І це своєрідний пам'ятник. Інших ведмедів давно нема, а він застерігає: "Не знищуйте, люди, звірів. Вони оберігають і прикрашають природу, вони наші менші брати! Дбаймо про них."

А ще на вулицях столиці Швейцарії можна почути різні мови: італійську, ромську, французьку, німецьку. Роми там носять своєрідний модерний одяг.

Чудовим є і місто Женева. Поїзд з станції прямо заїжджає в аеропорт. На ескалаторі ми вийшли прямо до літака.

А запросив нас погостювати у Швейцарію друг із фонду "Хекс". Ми налагодили тісні зв'язки співпраці. Знайомилися з краєм (а там багато скалистих гір, пасуться стада молочних корів, чудова доколишня природа), побували в музеях.

Своєму братові-музикантові привіз гарні барабанні палички. А ще рідним великий будшвейцарського сиру. До слова, бачили як його виготовляють.

Ось такою була наша поїздка.

Аладар Адам

P.S. Напишіть, милі діти,
чи хочите ви побувати в цій країні?

Тгем шукаріне ай плая

Андре сако тгем сі пескоро шукарібе. На долмут (на чірла) аме самас ла ромняса андре Швейцарія. Амарі чайорі Ізольда, мангелас амен: "Драго даде ай мамо"! Анен манге презенто інтересно історія". Діням лав ла Ліля Євгеновнага гой амен кераса. Файма наштїк са те розпгенен. Амен чї джанас со тумен, драге чгаворале, шундян пало джївдо - джївіндо рішо, саво джївел андо сеглето (ку-токо) андро фовро Берно. Кадо баро фовро. Кодо ленг'о чачуно собро.

Кавер ріші аба най долмут ай пала ленде дікген: "На мундарен манушале ле алатен (ле жвірен)." Вон лен сама ай шукарісарен е прїрода, вон амаре май ціне пграла!" Аме дікгас палаленде. Ай інке пре улїці андре Швейцарія шай шунес бут чгїба італїйську, романї, французіко, ай немпїцко. Е рома кго-те пгїравен пескоро модерно уравїпе. Шукар сі о фовро Женева. О вонато (трено) пре стан-ція ворта джал андро аеропорто. Про ескалаторо аме ворта авїлам андо аероплано. Амен акгар-дас андо вендікшийг'о (гостї) анде Швейцарія амаро амал анда фондо (Хекс). Аме пїнджарділам ла бувтїса ай, кераса кгетане лаче бувтїа. Пїнджараділам ле тгемеса (кго-те бут шукар плая) (хара) пре маля бут тгудеске гурувня, шукар круял е прїрода, ай самас андро музей.

Пескере лавутарїске андем шукар бубнакереровльора. Ай мїйра фамїліяке андем баро ротато швейцарско цїрал. Камав те пгенав, аме дікглям сар керен о цїрал.

Касаво сас амаро дром.

Аладар Адам

P.S. Скірін, драге чгаворале тумен камен те траден анде кадо тгем?

Сікляова

М

Парні, лунго сі ла порі,
Андо кгер прабол.
Момелі

Пгірел, врама сікавел,
Пре екг тган тердъол.
Овра

С

Пре пгув масі, зорале данда сі ла,
Мірго аврі мукул.
Сац

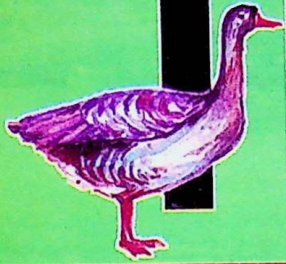
Р

Терні пгень ла папінякі
О паї камел,
Парне повра сі ла.
Раца

с а б е т к а

Л

Пре пгув джал, андро паї чї ташльол,
Про скамін (месаля) ізівно (смачно).

Лллл

Р

Бї лако пало скамін
(месаля) наштік.

Рррр

П

Ротато, ізівно (смачно),
Про копачї барол,
Палате гіля скїрін.

Пппп

Т

Бї леско о каштарї
Сар бї васт.

Тттт

Г

О кгер шукарїсарел,
О тгув анда бов аврі мукел.

Гггг

У

Андре пгуранї кетания сас,
Гада шукар пгїравенас
Пре граста траденас,
Е саблі опре вазденас.

Уууу

Пісенька

Моя гарна мамочка
Дала мені яблучко.
Яблучко солоденьке,
Як моя мамусенька.

Міхал Гіня, 12 років,
м. Ракічани
Переклав із словацької
Ернест Бучко

Скоромовки

СІВ ПІПАК

Сів піпак на піпаківню,
Заспівав піпак півтю:
Так, як ти, не вмію я,
Та не вмієш так, як я.

СОРОКА

Хитру сороку спіймати морска,
а на сорок сорок - сорок морск.

Вересень 1

Ну ось і все. Ви піросли. І стоїте незвично тихі з величезними букетами квітів перед шкільними дверима. Зараз закалатає дзвінок, двері відкриються, і почнеться перший урок. І на дошці перша вчителька напише перше слово. МАМА... потім будуть інші уроки, інші вчителі, але цей запам'ятується на все життя.

Днем знань оголошено в Україні 1 вересня, день початку занять у школах, училищах, технікумах, інститутах і університетах. Тисячі дітей приходять у цей день у шкільні класи, мільйони студентів заповнюють аудиторії.

В святом вас!

Септембро

Мо аба чгаворале, тумен аврі баріляч. Тумен тердзон дарага нечно тумар бут шукар лулуденца. Мінца ченгеи о ченгеи о аудіо штурдзон, ай незди нес англісно уроко. Ай пре паш (песка) англісно учителка септрінела англісно лав. МАМА... мінца кодо авла кавер уроко, кавер учителка, ай каво туменге авне андо гіндо са тумару дживіне (трайо).

О дівсе септрінелко аврі пгендо анде Україна 1 септембро о дівсе вездинца о сіклібен анде саворо ціворо, училища, технікуми, інститутах ай університетах. Мінца (савори) чгавора авен анде каво дівсе анде шкільне класи, мільйони студенти штурдзон анде аудиторії. Інговоа (свентосо) тумен!

Маленькі соловейки

Нещодавно в Ужгороді відбувся перший Міжнародний ромський дитячий музичний фестиваль "Золота підківка". Серед багатьох запрошених музичних колективів хотілося б відзначити сімейний ансамбль "Орачки" з словацького села Люмнічка під Татрами. Два маленьких соловейки - Люлаш - 11 років, Броніс - 9 років - під супровід гітари, на якій грав їхній батько Мірослав, просто зачарували слухачів. До складу ансамблю входили й музичний вихователь маленьких ромів пані Магдалена Пампова та керівник Ян Лайчен.

Дуетом (на два голоси) хлопчики виконали кілька старовинних та сучасних ромських пісень, молитву за дітей, чим викликали хвилю вдячних оплесків.

"Орачки" - ансамбль знаний не тільки у Словаччині. З гастролями він побував у Польщі, Чехії, Іспанії, Швейцарії. Всюди виконавців супроводжував успіх, їх тепло приймали слухачі.

На світлині:вихованці недільної ромської школи по вул. Пірогова в Ужгороді готуються до виступу.

Цікне чірікльора

Андо фовро Ужгородо преджалас англісно тмеңгеро чгаворікано фестивалю. Анда май бут ансамбльора сас екг фаміліяко ансамбло. "Орочків" анда Словакія гаворо Люмнічка паша Татрі. Дуй цікне чірікльора о Люлаш 11 бершенгеро, ай о Броніс 9 бершенгеро гілявенас, ай ленго дад о Мірослав башавлас ленге пре гітара. Каде шукарес гілявенас гої зачарінде ле манушен. Ленгері учителка Магдалена Помпова руководітелю Лайчен Ян, ай ленгеро ансамбльо опре пгірдас анде бут тема, анде Польша, Чехія, Іспанія, Швейцарія. Анде бурніка марнас ленге ай лулудя ленге денас.

Ромка я маленька

(За народними мотивами)

Ромка я маленька,
роми батько й ненька
на Україні родилась
в своєю маму удалась.
Все що рідне я кохаю,
всі хто рідний помагаю,
своє ціню, своєю вчясю
і до рідного борюся.
І чужого я навчаюсь,
але свого не цураюсь.
Знайте, що найкраще діло -
своє боронити сміло.

Чайорі ме цікньорі

(Пала народні мотиви)

Чайорі ме цікньорі,
о дад е дай рома
анде Україна аракгаділем
пре мійрі дай маладілем.
Саворо, со драго ме камав,
Саворенге кон драгонеско ажутінав,
Мійро камав мійрескоро сікловав
Ко драго ме ман болдав.
Ко стрійно ме сікловав,
Чи ладжав пескерестар.
Джанен, со майшукар бутгі -
пескоро чачіне те роден.

Дені Бучко:

“Ви можете й мене сфотографувати...”

На подвір'ї Мукачівської школи тепер тихо. Останні дні канікул. А коли ми побували там першого разу, - ще на деревах лише починав багрянити лист. Класовода Христину Йосипівну Тайпе ледве відрізняли від старшокласників. Струнка, миловида красуня згодом розповідала:

- Закінчила Мукачівське педагогічне училище. Запропонували роботу в ЗОШ I-II ст. №14 - погодилася. Про двадцять п'ять своїх вихованців скажу, що це діти природи: живі, емоційні. Одна біда, що слабо підготовлені, не пройшли тих занять, які в дошкільних закладах. Два перші місяці навчала, як треба заходити, вітатися, сидіти в класі, питати дозволу зайти або вийти під час уроку. Зошит і ручку роми вперше побачили у школі.

Читання, письмо, математика перші місяці давалися важко. Допомоги ж від батьків не отримували - свого часу половині з них не вдалося закінчити й початкову школу. Доводиться їм тепер боротися за виживання.

Але я люблю своїх першаків. Коли вже втомлюються сидіти за партами, то просять посидіти на сонечку. Виходимо, там продовжуємо шкільні справи. Жаль, нема наочного матеріалу - роздаткових картинок, роздаткових матеріалів. Шість (із двадцяти чотирьох) педагогів - молоді. Із 23 моїх вихованців на "8-9" балів вчатьсЯ 5 учнів, на "7" - двоє, "6-4" бали -11 учнів, а п'ятеро не засвоїли програми, бо погано відвідували школу, мали мізерний запас слів.

... З Денисом (друзі називають хлопчика Дені) познайомила фотокамера нашого Мирослава Йосиповича (так величали ми в школі голову обласного ромського молодіжного товариства "Романі Чёрхень" Мирослава Горвата). Побачивши, що знімають випускників школи, невеличкий смаглявий хлопчик спершу спостерігав за діями журналістів, а далі підійшов зі словами: "Ви ете й мене сфотографувати. Я добре вчуся".

Дійсно, як підтведила заступник директора школи, Дені любить учитися. Серед першокласників, які після прощального дзвоника перейшли у другий клас, виділяється не лише "охотою до читання, арифметики", але й бажанням знати, що відбувається наваколо нього: і в природі, на небі, різних інших, далеких від Мукачева містах. Радіємо, що Дені успішно перейшов у другий клас. Так закінчила вчителька.

Кореспонденти "Сонечка"

Творчість наших читачів

ВИШЕНЬКИ

Одного разу я проходила через полянку. Раптом почувла : "Стук! Стук!"

Спочатку не впізнала пташку, яка дзвобиком вибивала дивну мелодію.

Побачила на вишеньці чудесного дятла. Він лікував дерево - виби-

рав з нього шкідливих комах і з'їдав. Прудкі ноги дятла трималися за кору дерева. А дзвоб з'їдав шкідників.

Я ще ніколи не бачила дятла. Підійшовши, хотіла роздивитися його, але він відлетів.

Через якийсь час прилетів малень-

Дені Бучко : "Туме шай мандар керен фото: ме мішто сітював"

Пре удвара мункачіскері школа аканак пейлас аврі бут ів. Аканак аме самас кготе анґлуно разо про копачі кердьонас ловле патря. Класакеро шейро Христину Йосиповну Тайпс чі пгіндьярдас ле пгуредере школярен. Увчі парні муескі шукар джувлі май палал пгендас:

- Вой кончісардас мункачіскеро педагогічно уліще. Дие ла бувті анде ЗОШ I-II ст. Пало біштай панч пескерен школярен те шай шегав, со кадала чгавора пріродаке: дживде, емоційне. Сі екг проблема, вей най мішто гетоме чі пре гейле ода сіклібен саве анде цікне школаке закладе. Дуй анґлуне чгона сітяравас, сар тробуй те авен андре те пгеней лачо джас ай те бешен анде класа. Ай те манґен шай андре вай аврі те джас. Іжа (зошїто) ай ручка е цікне чгавора анґлуно разо дікле анде школа. Гївавїде, ліл, математика, анґлуне чгона денас пен пгарес. Жутїпе ле дадендар чі ленас. Анде пгенгі врама допаш лендар чі вїйгзісарде (закончїнде) о анґлуне школи. Аканак ленге те джївен. Ме камав мїйрен анґлунен школярен. Кана чі бїйрін те бешен пала парта ай манґен пен те бешен про кгаморо. Аврі джас ай керас амаре школаке бувтя.

Кореспонденти "Кгаморо"

На світліні: мистецтво батька - відомого скрипаля, недавньої супер-зірки ромської естради Миколи Шївака, успішно переймає його син Роберт, вихованець Мукачівської музичної школи.

кий горобчик. Він почав роздивлятися вишні. Враз угледів червону вишню. Він хотів дістати її, але його не підпускали гілки, які ніби огородили вишню.

Проїшло трохи часу. Горобчик вже знесилився. А сорока, яка за всім цим спостерїгала, підлетїла з іншого боку і схопила вишню. Горобцеві тільки кістку залишила.

ГРИБОЧОК

Я пішла у лісочок
І знайшла там грибочок,
А маленький їжачок,
Що мав красивих діточок.
Він вів їх через потїчок.
Я його не злякалась
І грибок йому віддала.

Леся Зозулич,

11 років, м. Ужгород

Анжеліно, котрий хотів знати, де ночує сонечко

Сучасна історія

-А як же трапалося, що учора видів його у дуплі старої верби, ген-ген за лісом, а теперки щезло?

-Не мороч голови Анжеліно, не подумай узавтра самранком розбудити й повести світу за очі. Манро тут шай ден, ай говді - на. (Хліб тобі дати можуть, та розум - ні)

-Міркуєте: а говді на? (аж дурний?), розчервонівся Анжеліно. - Та в нашому першому класі я найліпше читаю, ділю, множу, віднімаю....

-На здоров'я. Лен анда яг со тгодян ай хан. (Тепер виймете, що в вогні, й їжте). Я пішла собі, - грюкнула дверима Марцела, сусідка родини Графо. Запаливши перегадом люльку, трохи заспокоїлася. Почала себе картати, чому погодилися глядіти за дітьми, власне отим непосидою Анжеліно.

Біров табору ще кілька днів тому передав "ромською поштою" Графо: "Ваша Графиня (так прозвали доньку Графо, яка вчилась на артистку в Будапешті) - дає концерту у філармонії в неділю. Увесь Ужгород афішами пишається... Туди своїм ходом - повозкою з двома кіньми - виїхали. Щасті їм у дорозі..."

- Вставай, соньковіца, - заторсав сестричку Анжеліно.
- Я викликав, молячись усю ніч, Сйзушку. Він розповів, куди треба йти. Та й дав на поміч святого Петра. Він підкаже нам...

- Со керен кгате? (А що ви робите?) - голос Марцели з сіней. - Ще темно. Спіль.

Діти через якусь хвилю, обійнявшись, спотайки вийшли з

хати. Затим, дослуховуючись до всього, що світанком відбувається в таборі під горою Дарвайкою, вибігли на дорогу, якою удень їздять великі автомашини з лісом.

Наразі два вогники прорізали густу темінь. "Чи не вовк?" - затаїв крик у собі Анжеліно, жалкуючи, що не взяли з собою Жучка. Великий автомобіль раптом загальмував. Висунувся з кабіни молодий водій.

-О, це ти Анжеліно, - білозубо посміхнувся. - Знову в мандри?

-А ми йдемо дивитися, де ночує сонечко, - випередила відповідь брата маленька Анжелка.

-Оно бачите там за лісом... Я вас підвезу. Тільки хай Анжеліно піде й спитає дозволу в Марцели... Проснеться старенька ромка й буде переживати...

- А ми швиденько, - похнюпився Анжеліно. - Одна нога тут, а друга - там...

Водій зіскочив на дорогу. Дужими ручиськами підхопив обидвох й рушив із ними до хати...

- Катерині Сте... не прозрадьте, - шепотом Анжеліно. - Учителці. Я упізнав. Ви її син, Миколай...

... Марцела тихо посапувала, коли веселим голосом водій Миколай: "Добриранок:!"

- Со на пгенен, о лав шай ачел манреске ай чгувраке. (Що не кажіть, а слово може стати хлібом і ножем)... Дякую вам, добрий юначе. І до Анжеліно, який сумирно визирав з-під плаща: "Ти у мене за неслух дві грядки петрушки прополеш..."

Юліанна Камська

Романе чачіне

· На дерево дивись як родить, а на людину, як робить.

· Про кашт дікг сар аракгадьол, ай про мануш, сар бувті керел.

· Не смійся з другого, щоб тобі не було того.

· На аса каверестар, те на асан тугар.

· Вчись чужому розуму, та свого не загуби.

· Сікльов каверестар говді, ай тійрі на хасар.

· З добрим дружись, а лихих стережись.

· Лачега амалисар, ай чорендар сама ле.

· Бджола мала, а й та працює.

· Бірувлі цікні, ай ві вой бувті керел.

· Не одежа красить людину, а добрі діла.

· На е трамці (гада) шукарісарел е манушес, ай е лаче бувтя.

Знання сонце - книга вікно.

Джаніпен о кгам - кеньва фелястра.

Одна книга тисячі дітей навчає.

Єкг кеньва мія (езеро)

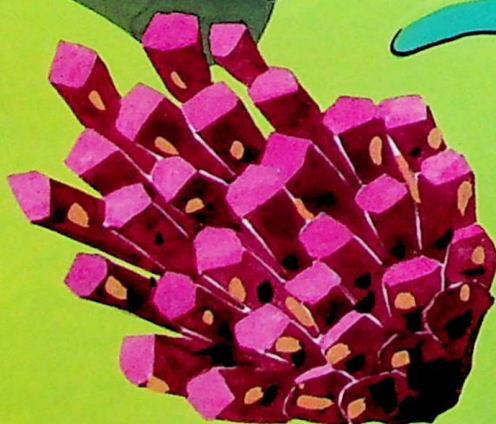
ворен сітярел.

ЛІЧИЛКА

Вийшов зайчик погулять
Раз, два, три, чотири, п'ять -
Вийшов зайчик погулять.
Як нам бути, що зробити?
Треба зайчика зловити.
Будем знову рахувати:
Раз, два, три, чотири, п'ять.

ГІНАЛКА

Гейлас шошой аврі
Єкг, дуй, трін, штар, панч -
Гейлас шошой аврі.
Сар аме те авас, со те керас?
Тробуй ле шошоес те хутілас.
Аме гінаvas палпале:
Єкг, дуй, трін, штар, панч.

Зроби сам

Зайчик

Для тулуба візьми продовгасту соснову шишку, для голови - жолудь. З'єднай їх паличкою. Зроби в жолуді дві невеликі щілини і встав туди вуха - крилатки ясеначи клена. Зайчик готовий.

Зоряне небо

На світлині:
космонавти Юрій
Гагарін та Павло
Попович; астро-
навт Чарльз Дюк.

Спокон віків люди намагалися розгадати небо. У квітні 1961 року відбувся перший успішний політ людини в космос. Першим космонавтом був росіянин Юрій Гагарін. Його політ поклав початок освоєння космосу людством. Україна може пишатися тим, що космонавтом № 4 був її син Павло Попович.

Людина побувала і на Місяці. В 1994 році американський астронавт Чарльз Дюк гостював на Закарпатті. Він залишив гарні спогади.

Завдання: Напишіть нам, яких космонавтів ви ще знаєте? Де живуть космонавти?

Кращі відповіді буде відзначено призами.

Черхеняко чейрі

Міндик пре са берша е мануша каменас те джанен о чейрі.

Андо апріло 1961 берш керділас анґлуно ґураліпе манушес андо космосо. Анґлуно космонавто сас о русо Юрій Гагарін. Леско ґураліпе шутас анґлуно пінджаріпе ле манушіпе космососа. Україна шай ашарел пес кодолега, со космонавто № 4 сас лако чґаво Павло Попович.

Мануша сас ві про Чон. Андо 1994 берш американско астронавто Чарльз Дюк авілас пре Закарпаття. Вов зоралес лошайлас ай палікерлас (наіс).

Пгучіпе: Скіріп аменґе, саве космонавтен туме джанен? Кай дживен о космонавти? Шукар пгучіпе амен дага тумен презенті.

Пре фото: космонавти Юрій Гагарін ай Павло Попович; астронавто Чарльз Дюк.

ЯК ТИ ПРОВІВ ЛІТО?

Юний друже! Літо закінчується.

Де ти його проводив? Що нового пізнав?

Чого навчився?

Напиши "Кгаморо" ("Сонечку"). Правильно підпиши сам конверт!

"Кгаморо" ("Сонечко")

вул. Дунаєвського, 18

88000 Ужгород

Україна

Скоромовки

СІВ ШПАК

Сів шпак на шпаківню,
Заспівав шпак півню:
Так, як ти, не змію я,
ти не змієш так, як я.

СОРОКА

Хитру сороку спіймати морока,
а на сорок сорок - сорок морок.

Вересень 1

Ну ось і все. Ви підросли. І стоїте незвично тихі з величезними букетами квітів перед шкільними дверима. Зараз закалатає дзвінок, двері відкриються, і почнеться перший урок. І на дошці перша вчителька напише перше слово. МАМА... потім будуть інші уроки, інші вчителі, але цей запам'ятується на все життя.

Днем знань оголошено в Україні 1 вересня, день початку занять у школах, училищах, технікумах, інститутах і університетах. Тисячі дітей приходять у цей день у шкільні класи, мільйони студентів заповнюють аудиторії.

З святом вас!

Септембро 1

Но, аба чгаворале, Гумен аврі барілля, Гумен тердьон дарага пано вудар бут шукар лулуденца. Мінда ченгети о ченгіво о вудар пгутердьон, ай везди пос англуну уроко. Ай пре пал (деска) англуні учительна сквірінена англуну лав. МАМА, пана кодо авла кавер уроки, кавер учителя, ай кадо туменге авла андо гіндо са тумаро дживіше (трайо).

О дівес сіклімаско аврі пгендо анде Україна 1 септембро о дівес кездиньди о сіклібен анде саворе школи, училище, технікуми, інститутах ай університетах. Міі (сєври) чгавора авен анде кадо дівес анде школаке класи, мільйони студенти ппердьон анде аудиторії.

Інепоса (свентоса) тумен!

Маленькі соловейки

Нещодавно в Ужгороді відбувся перший Міжнародний ромський дитячий музичний фестиваль "Золота підківка". Серед багатьох запрошених музичних колективів хотілося б відзначити сімейний ансамбль "Орачки" з словацького села Люмнічка під Татрами. Два маленьких соловейки - Люлаш - 11 років, Броніс - 9 років - під супровід гітари, на якій грав їхній батько Мірослав, просто зачарували слухачів. До складу ансамблю входили й музичний вихователь маленьких ромів пані Магдалена Пампова та керівник Ян Лайчен.

Дуетом (на два голоси) хлопчики виконали кілька старовинних та сучасних ромських пісень, молитву за дітей, чим викликали хвилю вдячних оплесків.

"Орачки" - ансамбль знаній не тільки у Словаччині. З гастролями він побував у Польщі, Чехії, Іспанії, Швейцарії. Всюди виконавців супроводжував успіх, їх тепло приймали слухачі.

На світлині:вихованці недільної ромської школи по вул. Пірогова в Ужгороді готуються до виступу.

Цікне чірікльора

Андо фовро Ужгородо преджалас анґлуно тгеменґеро чгаворікано фестивало. Анда май бут ансамбльора сас екг фаміліяко ансамбльо. "Орочків" анда Словакія гаворо Люмнічка паша Татрі. Дуй цікне чірікльора о Люлаш 11 бершенґеро, ай о Броніс 9 бершенґеро гілявенас, ай ленґо дад о Мірослав башавлас ленґе пре гітара. Каде шукарес гілявенас гой зачарінде ле манушен. Ленґері учителка Магдалена Помпова руководітельо Лайчен Ян, ай ленґеро ансамбльо опре пгїрдас анде бут тгема, анде Польша, Чехія, Іспанія, Швейцарія. Анде бурніка марнас ленґе ай лулудя ленґе денас.

Ромка я маленька

(За народними мотивами)

Ромка я маленька,
роми батько й ненька
на Україні родилась
в свою маму удалась.
Все, що рідне я кохаю,
всі, хто рідний помагаю,
своє ціню, свого вчюся
і до рідного поручся.

І чужого я навчаюсь,
але свого не цураюсь.
Знайте, що найкраще діло -
своє боронити сміло.

Чайорі ме цікнґорі

(Пала народні мотиві)

Чайорі ме цікнґорі,
о дад е дай рома
анде Україна аракґаділем
пре мійрі дай маладілем.

Саворо, со драґо ме камав,
Саворенґе кон драгонес ажутінав,
Мійро, камав мійрескеро сіклював
Ко драґо ме ман болдав.

Ко стрійно ме сітював,
Чі ладжав пескерестар.
Джанен, со майшукар бувті -
пескеро чачіпе те роден.